

A Mohács utáni két évszázad olvasmányműveltsége a Kárpát-medencében*

Monok István

Egyetlen kutató számára az egyes korokra vonatkozó valamennyi történeti jellegű kutatás eredményének ismerete elképzelhetetlen egy olyan ország vagy terület, nép vagy nemzeti kultúra esetében, ahol az ókortól kezdődően a források nagy bősége a történeti múlt részletes ismeretét teszi lehetővé. Különösen lehetetlen ez akkor, ha a nemzetté válás kezdetétől folyamatos ezeknek a forrásoknak a feltárása, nyilvántartása, kiadása és feldolgozása. A Kárpát-medence középső- és koraújkorai művelődéstörténete sajnos nem tartozik azon történeti diszciplínák sorába, amelynek kutatói a források tömegének számbavétele után írhatnák meg átfogó jellegű tanulmányaikat, összefoglaló monográfiáikat. A kevés forrásanyag megismerése is elhanyagolt, és így a rendelkezésre álló feldolgozásokat, korszakmonográfiákat nem csupán azért kell állandóan újraírni, hogy a tudományok új vizsgálati szempontjai érvényesülhessenek a jól dokumentált anyagon, hanem azért is, mert napról napra alapvető, a már kialakított történetet megváltoztató források kerülnek elő.

A forrásszegénység ugyanakkor előnyökkel is járhat. Egy-egy szakember kénytelen más történeti diszciplínáknak az alap kutatás szintjén való megismerésére ahhoz, hogy saját szűkebb témájában előbbre tudjon lépni és így szemléletében is nyitottabb tud maradni.

A Kárpát-medence művelődéstörténetének és ezen belül az írásbeliség, a könyv, a könyvtárak és az olvasás történetének kutatói soha sem tudtak intézményt teremteni e kutatások összefogására, mindig a történelem, illetve az utóbbi évtizedekben erősebben az irodalomtörténet holdudvarában tevékenykedtek. Nekem meggyőződésem, hogy minden ország nemzeti, illetve tudományos nagykönyvtárainak kellene a könyves szakmák története kutatóhelyeiként funkcionálni, de tudomásul kell vennem, hogy ez az álláspont korszerűtlen. Nem elvileg korszerűtlen, hanem gyakorlatilag az, hiszen a kutatói feladatok intézményszerű ellátásától a könyvtárak nem azért zárkóznak el Magyarországon és külföldön egyaránt, mert az információ forgalmazását (és ehhez a beszerzést és a feldolgozást) kizárólagos feladatuknak tekintik, hanem mert sem nálunk,

* Elhangzott 1997 áprilisában, a Szegeden tartott HUNRA konferencián

sem más országokban nem kérdezik meg őket, hogy el akarják-e látni ezt a feladatot, illetőleg gazdasági eszközökkel megszabják az ellátandó feladat körét.

A Kárpát-medence olvasmánytörténete Mohács utáni két évszázadának kutatása is csak akkor vett lendületet, amikor az irodalomtörténészek felismerték azt, hogy a kevés irodalmi, vagy éppen csak magyar nyelvű szövegelemek értelmezéséhez a korszak szellemi áramlatai Kárpát-medencebeli recepciójának ismerete elengedhetetlen. Így tehát azok az olvasmánytörténeti kutatások, amelyek Szegeden 1979-ben *Klaniczay Tibor* támogató kezdeményezésére *Keserű Bálint* vezetésével elindultak, elsősorban az európai szellemi áramlatok befogadástörténetét akarták e diszciplína nézőpontjából dokumentálni és bemutatni. Ez a munka azonban nem előzmények nélkül kezdődött el, és a könyvtörténeti kutatások szerves egységében gondolkodtak azok, akik az alapkutatót előkészítették és azok, akik részt vettek, illetve részt vesznek e munkában.

A magyar könyv- és könyvtártörténet kutatóinak sorában nagy nevekkel találkozhatunk, történészekével, a jog-, vagy az irodalomtörténetírás nagyjaival (*Szabó Károly, Dézsi Lajos, Csontos János, Ábel Jenő, Gárdonyi Albert, Iványi Béla* stb.) A második világháború utáni nagy szintézissorozat egy-egy darabjaként jórészt az ő munkájukra támaszkodva foglalta össze kutatásait a máig használt monográfiákban *Fitz József* és *Gulyás Pál*.¹ 1963-ban megjelent Kovács Máté szerkesztésében *A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében* című kézikönyv, *Szelle Béla* kiváló bibliográfiájával.²

A hatvanas évektől kezdve a korábban elkezdett kutatások szervezetté válása mellett komoly rendszerező munka indult el, és új szempontok is kerültek a kutatási irányok célkitűzéseinek megfogalmazásába. A legkomolyabb eredményekkel vitathatatlanul a magyarországi könyvkiadás történetének kutatása dicsekedhet. A már megjelent *Régi magyarországi nyomtatványok* köteteket sajnálatos módon nem eléggé hasznosították a művelődéstörténet kutatói.³ Pedig *Péter Katalin* átfogó elemzése, sokat vitatott hipotézise a XVI. és a XVII. századi magyarországi művelődés jellegének változásáról csak egy példa az elemzési szempontok közül.⁴ Az RMNy olyan kézikönyv ugyanis, amelyet egy

olyan országban, amely gazdag nyomdatermést mondhat magáénak (pl. Németország, Franciaország vagy Itália), lehetetlen megalkotni. Az RMNy ugyanis retrospektív nemzeti bibliográfia, könyvtörténet, könyves művelődéstörténet és szakirodalmi bibliográfia is egyben. A Fragmenta Codicum munkacsoport kialakítása (*Mezey László*, majd *Vizkelety András* irányításával) és a megkezdett könyvsorozatuk⁵ mellett *Csapodi Csaba* és felesége, *Gárdonyi Klára* kodikológiai kutatásai, rendszerező kiadványai⁶ új alapokra helyezték a Mohács előtti magyarországi könyvtörténetet, az egyes könyvtárakban pedig a régi állomány katalogizálása mellett jelentős lépések történtek a gyűjtemények történetének feltárására.⁷

Dacára a sok új eredményt felmutató nyomdászattörténeti kutatásnak (*Borsa Gedeon, Ecse-dy Judit, Holl Béla, Pavercsik Ilona* és mások), a nyomtatott könyv kéziratos bejegyzéseit közlő számos tanulmánynak és katalógusnak Magyarországon és Szlovákiában, az alábbiakban ismertetendő, a könyv- és olvasmánytörténet levéltári forrásait feltáró munkának, az 1987-ben megjelent *Magyar könyvtártörténet*⁸ alig lép túl az 1960 körül ismerteken, és a könyvkereskedelem magyarországi történetét összefoglaló munka (*Kókay György*)⁹ is megmarad *Gulyás Pál* 1960 körül írt munkája eredményeinél. A Mohács előtti korszak könyves kultúrájáról több tanulmányt írtak, mint az azt követő két évszázadról annak ellenére, hogy a forrásanyag összehasonlíthatatlanul gazdagabb ez utóbbi korszakot tekintve. Az az aránytalanság, amelyet *Szelle Béla* bibliográfiája is tükröz, megmarad az 1987-ben megjelent *Magyar könyvtártörténet*-ben is, ráadásul ez utóbbi semmi olyan kérdésfeltevéssel sem foglalkozik, amelyet már a 70-es 80-as években számos résztanulmány tisztázott.

Jakó Zsigmond tanulmánya a *Kelemen Lajos emlékkönyvben* (*Az otthon és művészete a XVI-XVII. századi Kolozsváron*)¹⁰ az olvasmány- és könyvtártörténeti kutatások programját fogható fel még akkor is, ha a mindennapi élet kutatásában az ő írását megelőzően is jelentek meg alapvető munkák. (Gondoljunk pl. *Radvánszky Béla* könyveire.) *Jakó* professzor úr azonban amellet, hogy a könyvtárat behelyezte a polgári lakásba és a magánkönyvtárat úgy tekintette, mint a tulajdonos gondolkodásának tükrét,

egyetemi szemináriumai keretében programot indított a ma is fellelhető régi könyvek kéziratos bejegyzéseinek kutatására. E kutatások eredménye lett azután *Dankanits Ádám* kis könyve, a *XVI. századi olvasmányok*,¹¹ *Jakó Klára* összefoglalása az első kolozsvári egyetemi könyvtárról (Adattár 16/1.),¹² *Sipos Gábor* kismonográfiája a kolozsvári Református Kollégium XVII. századi történetéről és részben *Jakó Zsigmond* tanulmánygyűjteménye (*Írás, könyv, értelmiség*) is.¹⁴ Velük párhuzamosan *Gustav Gündisch* a szász könyvtárak régi anyagát dolgozta fel hasonlóképpen, tanulmányok sorát közölve. Ezekben rekonstruálta *Lukas Unglerus*, *Damasius Dürr*, *Albert Huet*, *Matthias Schiffbaumer* és a nagyszebeni *Oltard család* könyvtárát.¹⁵

Keserű Bálint, mint azt a *Jakó-émlékkönyv*-be írt tanulmánya végén megírja, Erdélyben volt a *Kelemen-émlékkönyv* összeállításakor. Az ő szavaival: „*Egész pályámat meghatározta az az útravaló, amivel engem ők Herepei Jánoshoz és szegedi fiatal kollégáimhoz, diákjaimhoz küldtek a kora újkori Erdély művelődésének európai kitekintésű, de mindég szigorúan az itthoni szövegekből kiinduló föltárására*”.¹⁶ Számos kutatási programot indított el, irányított kezdetben és adott át később tanítványainak, így nekem is. „*A Kárpát-medence koraújkori olvasmányai*” program 1979-ben indult Szegeden, de nem csupán itteni munkatársakkal. A régi magyar irodalom és művelődés szakembereinek példás együttműködése kellett ahhoz, hogy az olvasmánytörténet kutatásában immár beszélhetünk „hagyományos” és a „újban kialakított” képről.

Az elmúlt közel két évtized, amelyet a levél- és kéziratári kutatásokkal töltöttünk, statisztikailag is imponáló eredményt hozott. Ma már közel 2000 olyan dokumentumot ismerünk, amely a kutatott két évszázadból maradt ránk, és egy-egy tulajdonosnak legalább 5 könyvét tételesen is megemlíti (mi ezt a feljegyzést könyvjegyzéknek nevezzük). A Mohács utáni két évszázad könyvtár- és olvasmánytörténetének forrásai tehát alapvetően levél- és kéziratári dokumentumok.¹⁷ A mai Magyarország területén található, 1750 előtt nyomtatott könyvanyag nagyobb hányadában 1750 után került az országba, így a *poszszeszor-bejegyzések* és a *margináliák* kutatása csak a levéltári dokumentumok tanulságait kiegészítő forrásanyag lehet. A határokon kívüli könyv-

tárak régi anyagának kutatása e szempontból lényegesen fontosabb, amint azt az eddigi kutatómunka eredményei is mutatják.

A korszak könyves kultúrájának bemutatásakor célszerűbb a pusztán *könyvtártörténeti* szempontok helyett az ennél lényegesen összetettebb *olvasmánytörténet* nézőpontját választani, hiszen a könyvtárépítéssel, a könyvtári berendezések, a könyvtári visszakereshetőség (raktári jelzetek) és a könyvtárakról való gondolkodás történetén kívül az olvasmánytörténet a könyvtártörténet valamennyi kérdésére választ tud adni.

Fontos kiemelni azt a tényt, hogy az olvasmánytörténeti források nem jegyzékszerű forrásainak kutatása szervezeten csak a közelmúltban kezdődött, s ténylegesen elégséges adat még nem áll rendelkezésre az általános tanulságok összegzésére. A jegyzékszerű források tekintetében a reprezentatív minta már elérhető. Ezek statisztikai elemzésének tanulságai megfogalmazásában figyelembe kell venni a dokumentumok keletkezésének körülményeit. A számunkra legfőbb forrástípust¹⁸ jelentő hagyatéki leltárak olvasmánytörténeti szempontból nagyon eltérő forrásértékűek akkor, ha az elhunyt szociális helyzete szerint vizsgáljuk, vagy éppen a használati írás más-más szintjén álló magyar vagy német polgári környezetben keletkeztek. Ugyanígy különbségek mutatkoznak a történelmi Magyarország egyes területei között is ez utóbbi szempontból. A statisztikai elemzés szerint a 16-17. században a német lutheránus polgárság műveltsége mellett eltörpült minden más egyéb társadalmi réteg, etnikai csoport erudíciója.¹⁹ Az olvasmánytörténet virágkora a 17. század második-harmadik harmada, utána látványos visszaesés következne. Valójában éppen arról van szó, hogy a jelzett időkorban a legtöbb német városból szerencsésen ránk maradtak a hagyatéki leltárak levéltári sorozatai, s a városok adminisztratív szokásai olyanok voltak, hogy a polgári környezetben ténylegesen nagy értéknek számító könyvek az ingó javak összeírásában jelentős helyet kaptak. A könyveknek az egyéb javak értékéhez viszonyított értékvesztése (az összvagyon kisebb hányadát képezték a könyvek) azonban polgári körökben is a 18. század elejétől kezdődően eltüntette a halál utáni összeírásokból a tételes könyvjegyzékeket, s az inventárium a könyvek számának és értékének becsült nagyságát

jelzi csupán. A magyar városok adminisztrációja más szokásokat követett, így a hagyatéki inventáriumok már a 16-17. században is felületesebbek, összegzőbbek, mint a német polgári közösségekben. A nemesi, főnemesi javak halál utáni összeírása az olvasmánytörténet szempontjából csak kivételes esetekben értékelhető forrás.

Amellett, hogy a 16-17. századi Kárpát-medencében az *alfabetizáció* a társadalom csupán kis hányadát érintette,²⁰ az olvasni tudó lakosság szinte a teljes könyvkereskedelmi intézményhálozatot nélkülözni kényszerült. A néhány *vándor könyvkereskedő, könyvkötő*, illetve könyvterjesztéssel is foglalkozó *nyomdász* mellett a nem a könyvre szakosodott kereskedők, utazó követek, politikusok, de legfőképpen a *peregrinatio academica* intézménye keretében külföldön felsőfokú műveltséget szerző diákok azok, akik az országba érkező könyveket kiválasztották. Így általánosságban megállapítható, hogy a Kárpát-medence koraújkori könyvtárainak túlnyomó többsége nem a tulajdonos saját olvasmányízlése alapján alakult ki, a könyvkiadó és az olvasó közé egy harmadik réteg került. Ez akkor is így van, ha a meglévő dokumentumokat ennek ellenére a könyvtártulajdonosok olvasmányműveltségét jól tükröző forrásoknak tartjuk. Az esetek túlnyomó többségében azt is elmondhatjuk, hogy a magánkönyvtárak jegyzékai valóban az olvasott könyvek jegyzékai is: számszerűleg általában könnyen elolvasható könyvmennyiségről van szó, s a könyvek drága volta valószínűtlenné teszi a presztízs-könyvgyűjtés jelenségének meglétét. A 18. század közepe táján megjelent Magyarországon is a kincsképzés eszközeként való könyvgyűjtés, de a 16-17. században erről még nem beszélhetünk.²¹ Azokban az esetekben is, amikor egy-egy könyvösszeírás egy-egy család több generációjának gyűjteményét regisztrálja, el tudjuk különíteni a család egyes tagjainak életében beszerzett könyvek csoportjait.

A könyvbeszerzés lehetőségeinek szűkös volta, a könyvnek a lakosság vásárlóerejéhez viszonyított drágasága különös hangsúlyt adnak azon intézményi könyvtáraknak, ezek könyvanyaga tartalmi jellemzőinek, amelyek a korszakban viszonylagos nyilvánossággal bírtak.

A nyilvános, illetőleg a közösségi használatú könyvtárak története az egyik olyan lényeges kérdés, amelyre csak az utóbbi időkben feltárt for-

rásanyag irányította rá a figyelmet. A hagyományos könyvtártörténet *Klimó György* pécsi püspök nevéhez köti a jelenség magyarországi megjelenségét, jelezve azt a megkésettiséget, amely e tekintetben az európai fejlődéshez képest mutatkozik. Ez a kép azonban tényszerűen sem igaz, szemléletében pedig védhetetlen.²² A Kárpát-medencében a könyvtárak közösségi használatának éppen nagy hagyományai voltak már a XVIII. század közepe előtt is, több tekintetben nagyobbak, mint Nyugat-Európában. Ez persze nem fejlettségünkkel, sokkal inkább a magánkönyvtárak kialakításának nehézségeivel függ össze.

Itáliában, Franciaországban és Németországban, de általában Nyugat-Európában a közösségi használatú könyvtárak kialakulása kettős gyökerű. Egyrészt a nagy humanisták egy ókorig visszanyúló hagyomány szerint saját magángyűjteményüket tették részben már életükben nyilvánossá, szűkebb környezetük számára használhatóvá, haláluk után pedig bibliotékájuk lett alapja egy-egy máig működő intézmény könyvkincsének. A legkorábbi példák a XV. századból említhetők: a Lorenzo Medici firenzei „nyilvános könyvtára” is részben ilyen, de említhetjük Beatus Rhenanus, vagy Johannes Trithemius de még sokak nevét is. A közösségi könyvtárak kialakulásának lendületet a reformáció programja adott. A XVI. század közepétől folyamatosan alakulnak ki a városi könyvtárak jelentős részben a korábban a városokban élt szerzetesi közösségek gyűjteményeire alapozódva.

A Kárpát-medencében e tekintetben nem mutatkozik megkésettiség. Már 1535-ben Kőszegen a város közös használatára („zur gemeinen Nutz”) írták össze a plébánia könyveit, az 1570-es években Selmecebányát „Publică libraria”-t említenek a források, az abból szelektált könyvek jegyzékével, Brassóban a gimnáziumi könyvtár hasonló funkciót is ellátott, és legújabban előke-
rült a segesvári „Publica Bibliotheca” 1594-ből való katalógusa is, amiről csak említésekben tudunk. A XVII. századból a városi tanácsok könyvtárai mellett ismét egy „Bibliotheca Publica” áll előttünk katalógusával, ezúttal Kassán.²³ Meg kell említeni azt a tényt is, hogy a humanista könyvtárak közösségi használata sem teljesen nyom nélküli a korban. *Hans Demschwam* besze-
tercebányai könyvtára nyitva állt barátai előtt,

mutatja ezt több hiány, amit a katalógus (1575) jelöl, a kölcsön kért, de vissza nem adott könyvekről. *Zsámboky János* bécsi könyvtárát is részben szétkölszönözték magyarországi és más országokból származó barátai, az Erdélyben élt *Giovanni Michaele Bruti* pedig könyveinek egy részét Gyulafehérvárt hagyta.²⁴

Úgy tűnik tehát, hogy a Nyugat-Európában regisztrált jelenségek a könyvtárak közösségi használatúvá válására, megvannak a korabeli Magyarországon is. Tovább lépve azonban mindenképpen említésre érdemes az a bejegyzés típus, amelyet Németújváron, Sopronban és Kolozsvárt is láttunk, az „*Ex libris (xy-é) et amicorum (vagy sociorum) eius*”. *Beythe István*, *Christoph Lackner* vagy *Bethlen Miklós* könyvei között több őrzött meg ilyen bejegyzést, jelezve azt, hogy nem csupán a külföldi egyetemeken tanuló magyar diákok vásároltak közösen könyveket (lásd a wittenbergi magyar bursa könyvtárát),²⁵ de a beszerzés lehetőségének korlátozott volta, az anyagi eszközök hiánya, vagy éppen a közös használati szándék itthon is rákényszerítette az embereket a közös birtoklásra és használatra.

A közösségi használatú könyvtárak történetéről szóló tanulmányokban még sehol sem találkoztunk azzal, hogy bármely főúri udvari könyvtár történetét ilyen szempontból tárgyalják. Magától értetődik persze az, hogy egy-egy udvari könyvtárát a családi nevelő, udvari nemes, vagy alkalmazott különféle módon használhatta. Wolfenbüttelben például a XVII. század utolsó harmadától kölcsönözni fűzetet vezettek, ahova még könyvtárosnak és a családtagoknak, de a családfőnek is be kellett írni, ha elvitt valamit a könyvtárból. Az sem valószínű, hogy a nyugat-európai főnemesesség minden tagja maga válogatta össze azokat a könyveket, amelyeket udvari gyűjteményébe szánt. Mégis számos különbség van a nyugat-európai és a magyarországi udvari gyűjtemények között.

Többször említettük már a magyarországi könyvkereskedelem fejletlenségét, a könyvpiac teljes hiányát a Kárpát-medencében. A viszonylag alacsony hazai könyvtermés egyes darabjai ráadásul nagyon szerény mértékben fordulnak elő a könyvjegyzékeken. A főúri udvari könyvtár tehát részben örökség útján, az új generáció valamely tagjának esetleges külföldi utazása során, de elsősorban utazó megbízottak (tisztartó, ke-

reskedő stb.), vagy az alumnus diákok révén gyarapodott. Tartalmi heterogenitása részben innen adódik. Megfigyelhető ugyanakkor ezen könyvtáraknak erős teológiai orientáltsága is. Tartalmi modernizálódásuk, világiasodásuk a XVII-XVIII. század fordulóján kezdődik, a magyarországi és az erdélyi könyvtáraknál eltérő mértékben.²⁶

Az eddig említett okok ugyanis arra nézve, hogy egy magyarországi főnemes nem pusztán a saját kedvtelésére alakította könyvgyűjteményét, eltörpülnek amellet, hogy az egyes családok udvaraikat, ha nem is valamely korabeli udvar-teória alapján, de mindenképpen tudatosan úgy alakították ki, hogy a felvállalt egyházszerző, iskola-, illetve alumneum-fenntartó szerepet a könyvtár, a családnak, az udvar környezetében élő tudósok, tanárok, lelkészek, diákok számára részlegesen nyilvánossá tett könyvtára, az említett célok teljesíthetőségét segítse. Szükség is volt erre, hiszen a királyi udvar helyett a művelődés szervezésében tudatosan szerepet vállaló családok Magyarországon Mohács után, Erdélyben a fejedelmi udvar, s gyűjtemények elpusztítását követően e szerep vállalására kényszerítve is voltak. Nem jelenti persze ez azt, hogy egy-egy nagyobb főúri udvar könyvtárának anyaga tartalmilag ne lenne eltérő, illetve azt, hogy a könyvgyűjteményt alapító, illetve fenntartó főnemes ízlése teljességgel mellőzve lett volna. A XVI-XVII. században azonban nem tudunk olyan magánkönyvtárakat említeni, amely a XVIII. században már általánossá váló reprezentatív funkciót kapott volna egy-egy udvarházban, kastélyban. Még akkor sem, ha tudunk példákat arra, hogy a könyvtárterem szép, egységes stílusú bútortartott, a könyveket egységes stílusban kötötték, s valamennyi super ex libris-szel is jelölt volt, illetve hogy egy-egy könyvtárrendezés alkalmával már szakembert alkalmaztak, s a gyűjteményen belül kialakított tartalmi egységek (szakrend) mellett már – magánkönyvtárban is! – tudunk raktári jelzetekekről, illetve „állomány-katalógus”-ról.

Természetesnek mondható, hogy e főúri könyvtárak kialakulása, működése történetéről csak levéltári források, illetve elbeszélő történeti munkák tájékoztatnak bennünket. Sajnálatos módon azonban a gyűjtemények könyvanyagáról is nagyjából csak a korban összeállított jegyzékek, néha katalógusok alapján alkothatunk képet. A fennmaradt könyvanyag töredékessége elle-

nére is szolgál tanulságokkal. A possessor-bejegyzések alapján rekonstruált könyvtár biztos információkat ad arról, hogy mely városok, mely kiadótól származtak a könyvek, a főúri tulajdonos előtti kié volt a kötet, s milyen úton került hozzá. Tudjuk belőle, hogy a tulajdonos, a possessor-bejegyzés mellett használt-e ex librist, super ex librist, illetve a margójegyzetek tájékoztatnak olvasási szokásairól is.

Általában feltűnő az, hogy a nyugat-európai könyvgyűjteményekben fennmaradt kötetek kevéssé összefirkáltak, kevesebb possessor bejegyzését őrizték meg, mint az Európa peremvidékein fennmaradtak. De ez csupán benyomás, módszeres kutatás ez ügyben tudtommal soha nem történt. A Kárpát-medencében hozzáférhető könyvállományt tekintve azonban már megalapozottabban nyilatkozhatunk arról a jelenségről, hogy a XVI-XVII. században már e területen volt állomány darabjaiban több és gyakoribb kézírásos bejegyzést találunk, mint a XVIII. századból ránk maradtakban. Ehhez járul az a megfigyelés, hogy ha összehasonlítjuk az *Esterházy Pál* könyvtárából ma ismert köteteket a kortárs erdélyi arisztokrácia (Teleki, Bethlen család) bibliotékáinak kézbevehető darabjaival, akkor hasonlóakat mondhatunk: az Erdélyből fennmaradt kötetek több tulajdonosról és több használóról tanúskodnak.

Ha ezen utóbbi jelenség – tehát az erdélyi, illetve a nyugat-magyarországi arisztokrata könyvgyűjtési szokások közötti különbség – okainak feltárására vállalkozunk, akkor első lépésként mindenképpen a főúri udvarok művelődésszervező funkciójának változásaira kell utalnunk. A XVI. században a megszünt budai királyi udvar (Nádasdy, Batthyány, Perényi, ecsedi Báthory, Thurzó stb.) vált a humanista műveltség műhelyévé, továbbá az új egyházak fő patrónusává. Központi feladatulknak számított a felekezetek számára a lelkészek és tanárok képzésének megszervezése, külföldi egyetemekre küldése, majd hazatértük után ezek aktív támogatása. Ez a funkció még a XVI-XVII. század fordulóján és sok esetben a XVII. században is fennmaradt. A XVI. század folyamán a XV. századi vajda, az erdélyi püspöki és az erdélybe költöző királyi udvar maradék erejét összesítő erdélyi fejedelmi udvar sajátos helyzetbe került. Az erdélyi arisztokrata családok anyagi

ereje ugyanis meg sem közelítette a fejedelmét, így a fejedelem vallása, az udvar művelődési törekvései sok tekintetben meghatározó erejűek tudtak lenni. Nem jelenti ez természetesen azt, hogy nem léteztek, vagy nem tudtak működni egy másik, nem a fejedelem vallásában élő udvarok, de ezek igazán nagy hatással Erdély művelődésére nem tudtak lenni. Gondoljunk például a hadadi Wesselényi-udvarra, ahol az erős kálvinista, karakteres művelődéspolitikát megvalósító fejedelmek idején jezsuita atya látta el a papi teendőket, magyar nyelvre fordítottak katolikus, köztük jezsuita kegyességi munkákat. A erdélyi-központi udvar feldúlása és megszűnése (1658) után több család (Apaí, Teleki, Bethlen stb.) vállalta magára lényegében ugyanazt a kultúraszervező szerepet, amely eddig elsősorban a fejedelmi központé volt.

A XVII. század elejétől sorra katolizáló magyarországi arisztokraták birtokain életre keltett katolikus iskolahálózat tanítóit, a gyülekezetek papjait már az egyház szervezte felsőbb iskolákban képezték. A megalapított nagyszombati egyetem mellett a közeli Bécs, illetve Grác nyújtott felsőfokú tanulmányi lehetőséget, a pápai szemináriumok, illetve a Pazmaneum²⁷ pedig a szegényebbek számára is felcsillantotta a továbbtanulás lehetőségét. A főúri családok gyermekei az udvari nevelés és iskolázás után már nem patrónusaik és a leendő lelkészek (alumni-saik) társaságában indultak a külföldi egyetemekre teológiát tanulni, illetve a peregrinatio academica útját járni, hanem olyan tanulmányi úton vettek részt, amelynek során valóban a majdani a politikusi, a katonai és a közigazgatási feladataikra készültek fel. Nyelveket tanultak, a nyugat-európai udvarok szokásaival ismerkedtek meg, lovagoltak, táncoltak, vívtak, és nem utolsó sorban a majdani kapcsolatrendszerüket alakították ki. Az ifjú Zrínyi Miklós itáliai útján (1636) már nem egyetemeket látogatott sorra, közel-kortársával, Bethlen Péterrel ellentétben, aki az Odera melletti Frankfurtban és Leidenben eredménytelenül küszködött a teológiai és filozófiai ismeretek elsajátításával, s így még franciául sem tudott megtanulni. Batthyányi Kristóf dél-németországi és itáliai körútja (1657-1658) alig több, mint egy művelt, érdeklődő turista utazása, de vele csaknem egyidőben Bethlen Miklós pedig elsősorban a magasabb műveltség megszerzéséért kelt útra.

A század végén (1699-1700) Széchényi Zsigmond Kavaliers-touron vett részt Itáliában, kortársa, Teleki Pál pedig népes teológus társaságban tanult a németországi és a németalföldi egyetemeken.

A török kiűzésével ismét a Habsburg korona alá tartozó Magyarországon és Erdélyben a protestáns egyházak az állam erejét maguk mögött tudó katolicizmus nyomása alá kerültek. A protestáns főurak tehát rákényszerültek arra, hogy – az egyébként kisebb anyagi erejükkel – többet vállaljanak szűkebb környezetük műveltségének, így olvasmányműveltségének ápolásából, mint a kortárs magyarországiak. Birtokközpontjaik udvar-funkciója a XVI-XVII. századi értelemben tovább megmaradt.

Az udvart fenntartó család a könyvtár kialakításánál figyelembe vette azt a tényt, hogy a környezetükben élő tanárok, papok, a birtokok gazdálkodását irányító és felügyelő személyek, sok esetben jogászok, nem tudtak önállóan olyan személyi gyűjteményt kialakítani, amely feladataik ellátáshoz megfelelő lett volna. Az udvari könyvtár ilyen értelmű részleges nyilvánossága Nyugat-Magyarországon a XVII. század végén, Erdélyben generációkkal később tűnik megszűnőben lenni. Ez a megszűnés nem jelentette persze azt, hogy mondjuk Esterházy Pálnak a szökökutakkal kapcsolatos, vagy éppen hidrográfiai tárgyú könyveit esetenként ne használhatta volna a kastély parkjának kialakítója, de semmilyen jel nem utal arra, hogy akár a fraknói, vagy a kismartoni gyűjteményből, vagy mondjuk Nádasdy Ferenc pottendorfi könyvtárából a család valamelyik falujában szolgáló pap könyveket vett volna kölcsön, mint ahogy az például a geryeszegi Teleki-könyvtár esetében dokumentálható.

A főúri udvar funkcióváltásával, az előbbi értelemben vett könyvgyűjtő arisztokrata kialakulásával egyidejűleg ment végbe a könyvtárak nyelvi összetételének megváltozása is. E tekintetben is nagy különbség van a Kárpát-medence egyes régiói között. A hivatalos nyelvként a magyart használó Erdélyben a hazai nyomdatermékek többsége is már magyarul jelent meg, a református családok körében pedig a német nyelvvel szemben érthető fenntartások voltak. A művelődés hagyományos formáinak – részben kényszerű – megtartása a latin nyelv pozícióit erősítette.

A modernnek mondható arisztokrata könyvtárakban a német, de elsődlegesen a francia nyelvű könyvek megjelenése, illetve a XVIII. század közepére már számottevő jelenléte pontosan jelzi azt a tendenciát, hogy ennek a társadalmi rétegnek elsősorban a nyugat-magyarországi tagjai már más műveltségeszményt követtek. Erudítív ismeretszerzésük tartalmi arányai is egyértelműen világi irányban tolódtak el, a teoretikus felkészülés helyett a várható politikai, közéleti szerepre felkészült olvasót mutatják.

Az utóbbi néhány megjegyzés már jelzi, hogy a közösségi könyvtárak magyarországi története után, a könyvanyag nyelvi összetétele az, amellyel kapcsolatban a könyvjegyzékek jelenlegi feldolgozottsága fokán is van olyan mondanóknk, amely eltér az eddigiekben kialakított képtől, illetve olyan, amely eddig elkerülte a kutatók figyelmét.

Az idő rövidsége miatt engedjék meg, hogy állításainkat tézisszerűen fogalmazzuk meg:²⁸

1. A Kárpát-medencében a korai újkorban a beszélt nyelvek sokfélesége mellett a használati írás (hivatalos nyelv) az Erdélyi Fejedelemségben a magyar, Magyarországon a latin volt. A szabad királyi városok és a Szász Universitas belső ügyeit anyanyelvén, németül intézte.

2. A könyvfogyasztás (vásárlás, birtoklás, olvasás) oldaláról nézve a Kárpát-medence olvasmányműveltségének képe korántsem mutat olyan szegényes képet, amelyet a könyvtermelést szemlélve joggal alakíthatnánk ki magunknak. A magánkönyvtárról készült jegyzéken szereplő könyvcímek, és az ugyanebben az időszakban a Kárpát-medencében kiadott könyvanyag komplexer halmazt képez. A külföldi könyvbeszerzésekhez képest olcsóbb hazai kiadványok, elsősorban is a magyar, de általában a nem latin nyelvű népszerű olvasmányok, széphistóriák, a napi vallásgyakorlat anyanyelvű darabjai, valamint a naptárak nem szerepelnek, vagy csak nagyon ritkán a hagyatéki összeírásokban. Ez értelemszerűen befolyásolja az anyanyelv használatáról alkotott képet.

3. A hatalmas német könyvpiac könnyűszerrel ki tudta elégíteni az e térségben meglévő igényeket, méghozzá technikailag magas színvonalon előállított német nyelvű könyvekkel. Üzletlet inkább a magyar, román vagy valamelyik szláv nyelven kiadott könyv jelenthetett. Így is a német

nyelvű olvasmányok arányszáma a XVIII. század elejéig nem nő érezhetően a német olvasók körében sem.

4. A magyar nyelvű anyag tematikus megoszlásában érvényesülő tendenciák: a XVI. század végéig dinamikus fejlődés, a magyar nyelvű kiadványok többsége világi tárgyú, illetve szépirodalom. A XVII. század második harmadától folyamatos reteologizálódás figyelhető meg ebben a kiadványrétegben.

5. A magyarra fordított művek korszerűsége a XVII. század 50-es éveitől kezdve háttérbe szorul, nincsen szervezett fordítási program, gyakori a XVII. század eleji művek újr fordítása, vagy az akkori fordítások újrakiadása. A fordítások még akkor is elsősorban latin kiadások alapján készültek, amikor a korszerű eszmék Nyugat-Európában már nemzeti nyelveken íródtak. Szükségképpen az elavultabb nézeteket közvetítette tehát a fordításirodalom is.

6. A XVII. század végén általánosan megfigyelhető a latin nyelvű művek arányszámának ismételt megnövekedése. Emellett egyes területeken jelenséggént írható le az is, hogy a régi kiadású könyvek (XVI. századiak) arányszáma is megnő.

7. A latin nyelv tehát a Kárpát-medencében az írásbeliség valamennyi területén megőrizte erős pozícióit olyannyira, hogy a tudomány koncentrált latinnyelvűsége befolyásolni tudta a korszak európai szellemi áramlatainak recepciótörténetét is, hozzájárult ahhoz, hogy a XVII. század végére a magyarországi olvasói réteg erudíciója jelentős részben konzervatívva, elavulttá vált.

8. A magyar és más nemzeti nyelvű szépirodalom, de a fordításirodalom jelentős része is a XVI-XVII. században kéziratban maradt, s így is terjedt. (Ismerünk olyan kéziratot, amelynek 302, XVIII. századi másolata volt ismert a század végén.)

Bevezésül bemutatjuk azt az adatbázist, amelyet a már feltárt levéltári forrásokból építettünk fel. Az adatbázis tartalmazza valamennyi munkatársunk nevét, itt most csak azokat emelem ki, akik kifejezetten az elektronikus adatfeldolgozásban segítettek. A nyitóoldalat *Keveházi Katalin* tervezte és helyezte el a hálózaton. A programokat *Bakonyi Géza* és *Burgermeister Zsolt* írták. Az anyag elrendezésében technikai oldalról is sok tanácsot kaptam *Kokas Károlytól*.

Az ERUDÍCIÓ elnevezésű adatbázist ez év végéig tesszük nyilvánossá, és várhatóan hosszú évek munkája lesz még a teljes kiépítettsége. Az egyes könyvjegyzékeken említett könyvek azonosítása sok időt, modern könyveket, sok más adatbázis hozzáférési jogát igényli. Reméljük, hogy munkánk az eddigiekhez hasonlóan a szakma és a tudománypolitikusok támogatását élvezni fogja.

Jegyzetek

1. FITZ József – KÉKI Béla: A magyar könyv története. Első rész: A magyar könyv története 1711-ig. Írta Fitz József. Bp., 1959, Magyar Helikon.; GULYÁS Pál: A könyv sorsa Magyarországon. 1-3. rész. Bp., 1961, OSZK KMK.
2. A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében. Az államalapítástól 1849-ig. Összeáll.: Kovács Máté. Bibliográfia: Szelle Béla. Bp., 1963, Gondolat. /Nemzeti Könyvtár. Művelődéstörténet./
3. Régi magyarországi nyomtatványok. 1473-1600. Borsas Gedeon, Hervay Ferenc, Holl Béla, Käfer István, Kelecsényi Ákos munkája. Bp., 1971, Akadémiai Kiadó.; Régi magyarországi nyomtatványok. 1601-1635. Borsas Gedeon, Hervay Ferenc, Holl Béla munkája, Fazakas József, Heltai János, Kelecsényi Ákos, Vásárhelyi Judit közreműködésével. Bp., 1971, Akadémiai Kiadó.
4. PÉTER Katalin: Aranykor és romlás a szellemi műveltség állapotában. In: Történelmi Szemle, 1964. 80-102., illetve ugyanez a szerző „Papok és nemesek. Magyar művelődéstörténeti tanulmányok a reformációval kezdődő másfél évszázadból. Budapest, 1995. /A Ráday Gyűjtemény tanulmányai. 8./-címmű kötetében: 77-97., 238-243. oldalak.
5. Újabbban összefoglalóan a programról: SARBAK Gábor: A magyarországi kódextörédek kutatása. In: Iskola-kultúra 1997/5.
6. CSAPODI Csaba: Catalogus collectionis codicum Latini norum et Graecorum. Bp., 1985. /A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának katalógusai. 16./; CSAPODI Csaba – CSAPODINÉ GÁRDONYI Klára: Bibliotheca Hungarica. Kódexek és nyomtatott könyvek Magyarországon 1526 előtt. I-III. kötet. Budapest, 1988-1994. /A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei. Új sorozat 23., 31., 33./; CSAPODI Csaba: The Corvinian Library. History and Stock. Bp., 1973, Akadémiai Kiadó. /Studia Humanitatis. 1./; Más jelentős kódex-katalógusok: BARTONIEK Emma: Codices manu scripti Latini. Vol. I.: Codices Latini medii aevi. Budapestini, 1940. /A Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának címjegyzéke. XII./; RADÓ Polycarpus: Libri liturgici manuscripti bibliothecarum Hungariae et limitropharum regionum. Bp., 1973, Akadémiai Kiadó.

A Mohács utáni két évszázad olvasmányműveltsége a Kárpát-medencében*

7. A katalógusok felsorolásától e helyen eltekintünk, lásd a Magyar Könyvszemle (MKSz) éves bibliográfiáit!
8. CSAPODI Csaba – TÓTH András – VÉRTESY Miklós: Magyar könyvtártörténet. Bp., 1987, Gondolat Kiadó.
9. KÓKAY György: A magyarországi könyvkereskedelem. Bp., 1997, Balassi Kiadó.
10. JAKÓ Zsigmond: Az otthon és művészete a XVI-XVII. századi Kolozsváron. (Szempontok reneszánszkori művelődésünk kutatásához.) In: Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének nyolcvanadik évfordulójára. Bukarest, 1957, Tudományos Könyvkiadó. /A Bolyai Tudományegyetem Kiadványai I. Tanulmányok 1./ 361-393.
11. DANKANITS Ádám: XVI. századi olvasmányok. Bukarest, 1974, Kriterion Kiadó.
12. ADATTÁR 16/1.
13. Olvasmánytörténeti Dolgozatok 1.
14. JAKÓ Zsigmond: Írás, könyv, értelmiség. Tanulmányok Erdély történelméhez. Bukarest, 1976, Kriterion Kiadó
15. GÜNDISCH, Gustav: Aus Geschichte und Kultur der Siebenbürger Sachsen. Ausgewählte Aufsätze und Berichte. Köln – Wien, 1987, Böhlau. /Schriften zur Landeskunde Siebenbürgens. 14./
16. KESERŰ Bálint: Rajongók Erdélyben. In: Emlékkönyv Jakó Zsigmond nyolcvanadik születésnapjára. Szerk.: Kovács András, Sipos Gábor, Tonk Sándor. Kolozsvár, 1996, Erdélyi Múzeum Egyesület. 256.
17. Keserű Bálint programirata: ADATTÁR 11. 602-606.; MONOK István: A XVI-XVII. század magyarországi olvasmányai. (Régi magyarországi könyvjegyzékek összegyűjtése és publikálása.) In: Csongrád Megyei Könyvtáros, 1985/1-2. 15-20.; Uő.: XVI-XVII. századi olvasmánykultúránk. In: Magyar Könyvszemle, 1988. 78-82.; Uő.: A könyv- és könyvtártörténeti kutatások helyzete és finanszírozása. A szegedi könyvtörténeti kutatások 1980-1995. (Esettanulmány). In: Könyvtári Figyelő, 1996/1. 23-29.
18. MONOK István: Könyvkatalógusok és könyvjegyzékek Magyarországon. 1526-1720. Forrástipológia, forráskritika, forráskiadás. Szeged, 1993. /Olvasmánytörténeti Dolgozatok V./
19. FARKAS Gábor: A 16-17. századi polgári könyvtárak típusai. In: Magyar Könyvszemle 1992. 100-121.
20. A magyarországi írni- és olvasnitudás állapotáról két eltérő vélemény: KRISTÓF Ildikó: „Istenes könyvek – ördögös könyvek” (Az olvasási kultúra nyomai kora újkorai falvainkban és mezővárosainkban a boszorkányperek alapján.) In: Népi kultúra – Népi társadalom. A MTA Néprajzi Kutatóintézetének Évkönyve XVIII. Bp., 1995, Akadémiai Kiadó. 67–104.; TÓTH István György: Mivel-hogy magad írást nem tudsz ... Az írás térhódítása a művelődésben a kora újkor Magyarországon. Bp., 1996, MTA Történettudományi Intézet. /Társadalom és művelődéstörténeti tanulmányok 17./
21. MONOK István: Olvasó vagy gyűjtő? A könyvgyűjtési és olvasási szokások változása a XVII-XVIII. század fordulóján. In: Emlékkönyv Keserű Bálint hetvenedik születésnapjára. Szerk.: Balázs Mihály, Jankovics József. Szeged, 1997, JATE BTK.
22. „Libri in publica libraria exules scholastici”. Kísérlet egy fejlc értelmezésére, avagy a városi közösségi könyvtárak kialakulásáról Magyarországon. In: Tarnai Andor-emlékkönyv. Szerk. Kecskeméti Gábor. Bp., 1996, Universitas Kiadó. 181-187.
23. Farkas Gábor utószava az ADATTÁR 15. kötetéhez; Uő.: A 16-17. századi polgári könyvtárak típusai. In: Magyar Könyvszemle 1992. 100-121.; Uő. mutatja be az újonnan felfedezett nagyszabású katalógust a Magyar Könyvszemlében.
24. ADATTÁR 12., 12/2., 16/3.
25. GÁBOR Kálmánné: A wittenbergi magyar bursa könyvtára 1752-ben. (Munkatárs: Szabó Ágnes) (előkészületben „A Kárpát-medence koraújkorai könyvtárai” sorozat kiegészítő köteteként).
26. MONOK István: A magyarországi főnemesség könyvgyűjtési szokásai a XVI-XVII. században. In: CaféBábel, 14. kötet (Gyűjtés). 1994/4. 59-68.
27. Fazekas István fedezte fel a Pázmáneum XVII. századi könyvtárának katalógusát. Kiadása előkészületben „A Kárpát-medence koraújkorai könyvtárai” sorozat kiegészítő köteteként
28. Nemzeti nyelvű olvasmányok a XVI-XVII. századi Magyarországon. In: Emlékkönyv Jakó Zsigmond nyolcvanadik születésnapjára. Szerk.: Kovács András, Sipos Gábor, Tonk Sándor. Kolozsvár, 1996, Erdélyi Múzeum Egyesület. 393-401.

Könyvtár- és olvasmánytörténeti sorozataink

Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. Sorozatszerkesztő: Keserű Bálint. 11-20. kötet, Szeged, 1983-1997. Scriptum Kft. (ADATTÁR)

Könyvtártörténeti Füzetek. Sorozatszerkesztő: Monok István. I-VIII. kötet. Szeged, 1983-1997. Scriptum Kft. (KtF)

Olvasmánytörténeti Dolgozatok. Sorozatszerkesztő: Monok István. 1-6. kötet. Szeged, 1991-1995. Scriptum Kft. (OD)

A Kárpát-medence koraújkorai könyvtárai = Bibliotheken im Karpatenbecken der frühen Neuzeit. Hrsg. v. /Sorozatszerkesztő: Monok István. Szeged, 1963-. Scriptum Kft. (KKK)

Netcape: Erudicio

File Edit View Go Bookmarks Options Directory Window Help

Back Forward Home Reload Load Images Open Print Find Stop

Location: <http://www.bibl.u-szeged.hu/~ol1o/keve/olertove1.htm>

Jate
Egyetemi
Könyvtár

ERUDÍCIÓ
A KÁRPÁT-MEDENCE
OLVASMÁNYMŰVELTSÉGE
1526–1750
Olvasmánytörténeti adatházis

- Az olvasmánytörténeti kutatásokról
- Kladványaink
 - Könyvtártörténeti Füzetek
 - Adattárak
 - Olvasmánytörténeti Dolgozatok
 - A Kárpát-medence korajútkori könyvtárai
 - Acta Universitatis Szegediensis de Ártilla József nominatae, Acta Bibliothecaria
 - Egyéb kladványok
- Keresés az adatházisban

 [Az olvasmánytörténeti Web gondotóinak;-\)](mailto:ol1o@libra.bibl.u-szeged.hu)
ol1o@libra.bibl.u-szeged.hu

Go to the Special Collections HomePage
Go to the JGYTE Művelődéstörténeti Intézet HomePage

Netcape: Olvasmánytörténeti kutatások

File Edit View Go Bookmarks Options Directory Window Help

Back Forward Home Reload Load Images Open Print Find Stop

Location: <http://www.bibl.u-szeged.hu/~ol1o/keve/kutat.html>

Jate
Egyetemi
Könyvtár

Az olvasmánytörténeti kutatásokról

A szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén majdnem két évtizede kezdődtek el a Kárpát-medence XVI–XVIII. századi olvasási szokásait feltáró kutatások.

Ezek első lépéseként a korábbi nagyszámú publikációkban, és a történeti Magyarország levéltárában kellett mindazokat a forrásokat megkeresni, amelyek könyvekkel kapcsolatos információkat tartalmaznak. Elsősorban a legutóbb 5 kötetes fejsorozat könyvjegyzékek módszeres összegyűjtésére vállalkoztak a munkában részt vevők: a tanszék munkatársai, hallgatói, és a JATE Központi Könyvtárban dolgozó kutatók.

A mintegy másfélszer összegyűjtött forrás – ezeknek legnagyobb része hagyatéki leltárakban, végrendeletekben összegyűjtve – bibliográfiai leírása a Könyvtártörténeti Füzetek címet viselő sorozatban történt meg. E kötetekben minden egyes inventáriumi rögzítés leírás található, amely tartalmazza az irattal, a tulajdonossal, valamint a jegyzékkel kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat.

A bibliográfiai összegzést a jegyzékek teljes szövegének publikálása követte, az Adattárakban.

A részletes mutatókkal ellátott kötetek megjelenése után váltak lehetővé teljes könyvtárak rekonstrukciója, és bizonyos szempontú olvasmánytörténeti statisztikák elkészítése.

A források feldolgozása közben és mellett lehetővé és szükségessé vált az ebben a az időszakban készült magyarországi könyvjegyzékek tipológiaiának elkészítése.

Folyamatosan jelennek meg a kötetek kiadása közben elkészült kisebb tanulmányok.

Netscape: Könyvtártörténeti Füzetek

File Edit View Go Bookmarks Options Directory Window Help

Back Forward Home Reload Load Images Open... Print... Find... Stop

Location: http://www.bibl.u-szeged.hu/~clio/keve/bnf.htm

**Könyvtártörténeti Füzetek
(Bibliographische Hefte zur
Bibliotheksgeschichte)**

Hrsg. v./Sorozatszerkesztő
Monok István

I. Magángyűjtemények Magyarországon 1551-1721. Könyvjegyzékek bibliográfiája. Összeáll./Zusammengestellt v.: Font, Zsuzsanna, Herner, János, Kokas, Károly, Monok, István. Szerk./Hrsg. v.: Monok, István. Szeged, 1981. (Private Sammlungen in Ungarn aus den Jahren 1551-1721. Bibliographie von Buchverzeichnissen und Inventaren.) XXIX, 219 p.

II. Magángyűjtemények Nyugat-Magyarországon 1555-1721. Könyvjegyzékek bibliográfiája. Összeáll./Zusammengestellt v.: Herner, János, Keveházi, Katalin, Kokas, Károly, Monok, István segítségével Bariska, István, Kovács, József László, Ötvös, Kovács, József László, Ötvös, Péter, Tirnitz, József. Szerk./Hrsg. v.: Monok, István. Szeged, 1982. (Private Sammlungen in West-Ungarn aus den Jahren 1555-1721. Bibliographie von Buchverzeichnissen und Inventaren.) XVIII, 161 p.

III. Magángyűjtemények Magyarországon 1545-1721. Könyvjegyzékek bibliográfiája. Összeáll./Zusammengestellt v.: Herner, János, Monok, István. Szeged, 1985. (Private Sammlungen in Ungarn aus den Jahren 1545-1721. Bibliographie von Buchverzeichnissen und Inventaren.) XX, 171 p.

IV. Magángyűjtemények a királyi Magyarországon és az Erdélyi fejedelemségben 1533-1721. Könyvjegyzékek bibliográfiája. Összeáll./Zusammengestellt v.: Font, Zsuzsanna, Herner, János, Katona, Tünde, Keveházi, Katalin, Kiss, Éva, Kokas, Károly, Lászkovits, Miklós, Monok, István, Ráteg, László, Varga, András. Szerk./Hrsg. v.: Herner, János, Monok, István. Szeged, 1985. (Private Sammlungen in aus dem Gebiet des königlichen Ungarn und in dem Fürstentum Siebenbürgen 1533-1721. Bibliographie von Buchverzeichnissen und Inventaren.) XVII, 190 p.

Netscape: Olvasmánytörténet

File Edit View Go Bookmarks Options Directory Window Help

Back Forward Home Reload Load Images Open... Print... Find... Stop

Location: http://www.bibl.u-szeged.hu/~clio/keve/adat1.html

Olvasmánytörténeti adatbázis

Munkánk jelenlegi szakaszában megteremtettük azt az alap adatbázist, amely az egyes könyvjegyzékeket tekintve adategységek, s egy jegyzék leírását három részre osztja: a tulajdonosra, a gyűjteményre, illetve a jegyzékre vonatkozó adatokat rögzíti egyetlen egységben (rekordban). Emellett, alapulvéve a ma is meglévő könyvek leírására használt adatlap rubrikáit, olyan adatbázist szerkesztettünk, amelynek a korabeli jegyzékeink egyes tételét az alapegységet.

- Keresés a könyvjegyzékek között
- A könyvjegyzékek szövege
- Feloldott könyvtételek

 Az olvasmánytörténeti Web gondolójának: -)
clio@libra.bibl.u-szeged.hu

Go to the Special Collections HomePage
Go to the JGYT Művelődéstörténeti Információs HomePage.

Netscape: bibliografia

File Edit View Go Bookmarks Options Directory Window Help

Back Forward Home Reload Load Images Open Print Find Stop

Location: http://www.bibl.u-szeged.hu/~cille/kerev/bibl.html

A könyvjegyzékek bibliográfiája

Ezen az oldalon a könyvjegyzékekkel és a tulajdonosokkal kapcsolatos adatokra lehet keresni. Ezek a következők:

- a jegyzék keletkezésének időpontja, helye, mai lelőhelye, publikálásával kapcsolatos adatok
- a tulajdonos neve, foglalkozása, nemzetisége, felekezeti hovatartozása, lakóhelye
- Az adatbázis részletes bemutatása

Keresőkérdés:

Pázmány Péter

keres

 Az olvasmánytörténeti Web gondolatának...
cilloklibra.bibl.u-szeged.hu

Go to the Special Collections HomePage.
 Go to the IJYTE Művelődéstörténeti Intézet HomePage.

Netscape: könyvjegyzékek adatai

File Edit View Go Bookmarks Options Directory Window Help

Back Forward Home Reload Load Images Open Print Find Stop

Location: http://www.bibl.u-szeged.hu/~szi1/könyv/adaadatok.htm

A KÖNYVJEGYZÉKEK ADATBÁZISA

Egy-egy könyvjegyzékről a következő adatokat rögzítjük (ha van információ), vagyis egy-egy rekord a következő mezőkből épül fel:

- **A DOKUMENTUM**
 - dátuma (DATE)
 - KIF (a bibliográfiával nyilvántartás azonosító) száma (KTFN)
- **A TULAJDONOS**
 - neve (TELA)
 - származása (polgár, nemes, főemes) (SZRM)
 - életrajzi adatai (ELTD)
 - lakóhelye (itt területet adunk meg: Felvidék, Partium, Erdély, Nyugat-Magyarország, Horvátország) (ELTH)
 - NEME (1 = férfi, 2 = nő)
 - foglalkozása (FOGL)
 - nemzetisége (NEMZ)
 - vallása (VALL)
 - iskolái (kollégium, universitás)
 - művelei (publikált: igen-nem; kéziratok: igen-nem)
- **A GYŰJTEMÉNY**
 - helye (INVL)
 - keletkezési ideje (INVT)
 - jellege (intézményi-magán)
- **A JEGYZÉK**
 - leírója (1 = a gyűjtő, 2 = a gyűjtő hozzátartozója, 3 = a gyűjtő megbízottja, 4 = hivatalos személy, 5 = nem tudjuk)
 - egykori lelőhelye (ha eredetileg nem ismert, csak kiadása) (JEKO)
 - mai lelőhelye
 - kiadása (INVP)
 - Az "Adattár..." c. sorozatban hol jelent meg (ADAT)
 - tipológiai helye (INVT)
 - az általa tartalmazott tételek száma (INVS)
- **MEGJEGYZÉS (JEKO)**

A Mohács utáni két évszázad olvasmányműveltsége a Kárpát-medencében*

Netscape: Inve-monok (Untitled)

File Edit View Go Bookmarks Options Directory Window Help

Back Forward Home Reload Load Images Open... Print... Find... Stop

Location: <http://www.bibl.u-szeged.hu/cgi-bin/inve-monok>

Successfully signed on to INVE

There are 1054 documents in this database.

1. PAZMANY	Docs:	2
2. PETER	Docs:	21
3. PAZMANY AND PETER	Docs:	1

I

00000065

DATE: 1636

TULA: Péterágy-Erdőc.

SZRM: polgar

ELTH: Felvidék

ELTD: 1570-1637

NEME: 1

FOGL: főpap (érsek)

NEMZ: magyar

VALL: katolikus

GYHE: Nagyszombat

INVL:

INVP: Pó II. 629 és Birtsey 1975.93 (az egyes tetelek feloldásával)

INVT: II.4.2.

INVS: 5

KTFN: I.56.

JEKO:

ADAT: 19.129-130.

Netscape: Inve-monok (Untitled)

File Edit View Go Bookmarks Options Directory Window Help

Back Forward Home Reload Load Images Open... Print... Find... Stop

Location: <http://www.bibl.u-szeged.hu/cgi-bin/inve-monok>

Successfully signed on to INVE

There are 1054 documents in this database.

1. KOSZEG	Docs:	24
-----------	-------	----

I

00000761

DATE: 1614

TULA: Köszeg városi tanács könyvtára

SZRM:

ELTH: Magyar-Magyarország

ELTD:

NEME:

FOGL:

NEMZ:

VALL:

GYHE: Köszeg

INVL: Vas megyei Albani I. 2. sz. fők. Köszeg városi lt. Összeírások

INVP: Druy Kálmán MRSz 1894.114-120

INVT: I.2

INVS: 17

KTFN: VI.21.

JEKO:

ADAT:

I

00000761

DATE: 1525

TULA: Köszeg Városházapénztára

SZRM:

ELTH: Magyar-Magyarország

ELTD:

NEME:

FOGL:

NEMZ:

VALL: katolikus

GYHE: Köszeg

INVL:

INVP: KÓSZEGHY Sándor, MRSz 1894.202

INVT: I.2.1.2.1.

INVS: 7

KTFN: VI.1.

JEKO:

ADAT:

